

BLADET FRA MUNNEN: Selvkostregime og incentiver til økt effektivitet

Under vignetten «Bladet fra munnen» inviterer redaksjonskomiteen for VANN mennesker med meninger og tilknytning til vann og vannfagene til å presentere aktuelle hjertesaker. Denne gangen er det Asle Aasen fra Bergen som har ordet og spalteplassen.

Det er høst med mørke kvelder med fyr på peisen, kvelder med tid til ettertanke og refleksjon. Kommunevalget er tilbaketrukket, et valg som har gitt kommunekartet nye farger. Nye “farger” med andre ideologier og politiske konstellasjoner som har andre oppfatninger enn de regimene som nå har forlatt kontorene. For vann- og avløpssektoren vil antagelig ikke regimeskiftet i kommunene bety et paradigmeskifte.

Protocol on Water and Health av 1999 er den første internasjonale avtale som er vedtatt spesielt for å sikre rent drikkevann og gode sanitære forhold for alle, og ikke minst for effektivt å beskytte vann som benyttes som drikkevannskilder. Norge ratifiserte avtalen i 2004, og må i henhold til avtalen fastsette nasjonale mål. Protokollen kan gi inntrykk av ambisiøse målsettinger som vil utløse krevende tiltak, men de fleste målene er ivarettatt i norsk regelverk allerede. Utfordringen er tilstanden i norsk vannforsyning som kommer til uttrykk i rapporten State of the Nation, og oppfølging og bruk av virkemidler for å motivere anleggseiere til å følge opp og etterleve kravene. Mattilsynet er overordnet myndighet for vannforsyning, men enhver som har brukt KOSTRA erfarer at oversiktene er mangelfulle.

Den kanskje største utfordringen er “Funksjonssikkerheten til vann- og avløpsnett” hvor forsyningssikkerheten skal være bedre enn 99,95%, og årlig utskifting/rehabilitering av vannledningsnett bør i gjennomsnitt være 2% på nasjonalt nivå frem til 2035. P.t. er utskiftingstakten nærmere 0,5% enn 1%. lekkasje fra det enkelte ledningsnett bør være mindre enn 25% innen 2020, et mål som med dagens innsats ikke er realistisk.

I henhold til protokollen skal drikkevannskilder gjennom prosesser etter relevant regelverk beskyttes mot forurensninger. Etter mange år med diskusjoner og usikkerhet knyttet til §4 i dagens drikkevannsforskrift ser det ut til å løses med bruk av plan- og bygningsloven (PBL). Vannverk skal også få tilgang til en nasjonal krisestøtteenhet som for eksempel den svenske VAKA-ordningen, en ordning som har vært trent i årevis.

“State of the Nation” av 2015 gir kommunal vannforsyning tilstandskarakter 3 med negativ fremtidsvurdering. 100 % av distribuert vann er hygienisk trygt, men vannbehandlingen er noen steder mangelfull og sårbar overfor forurensninger fra mennesker og dyr. Spesielt de mindre vannverkene tilfredsstiller ikke drikkevannsforskriftens krav om minst to hygieniske barrierer.

Rapporten trekker også frem kvaliteten på ledningsnettet og utfordringene knyttet til lekkasjer. Gjennomsnittlig lekkasje i norske vannverk er 32%, og noen har opp mot 60% lekkasje. Tilstanden på ledningsnettet representerer en betydelig belastning på økonomi, miljø og en potensiell helsemessig utfordring knyttet til innsug/inntrengning av forurensinger.

Dette medfører at kommunene må prioritere å styrke de hygieniske barrierene, skaffe seg gode kartverk over ledningsnettet, etablere reserveforsyninger for å gjøre vannverkene mer robuste, og oppgradere og fornye ledningsnettet. For å være i stand til å møte disse utfordringene må kommunene fortsette arbeidet med å lage hovedplaner, slik at politikerne kan gjøre de nødvendige prioriteringer og bevilge nødvendige midler til gjennomføring av tiltak.

Selvkostregime ble i sin tid innført for å gi kommunene det økonomiske grunnlaget for å gjøre store investeringer i utbygging av vann- og avløpsanlegg for å gi innbyggerne en trygg vannforsyning og gode sanitære løsninger. Det ligger også en viktig betingelse i regime ved at gebyrene kun skal benyttes til vann- og avløpsforhold. Selvkostregimet har satt kommunene i stand til å bygge ut infrastrukturen. Men det er ingen incentiver i selvkostregimet som motiverer til effektivitet og optimalisering av anleggene. Rundt år 2000 satte regjeringen i gang et arbeid med å vurdere alternative inntektsregimer spesielt inspirert av energisektorens inntektsregime. På denne tiden var det flere utredninger knyttet til kommunalt samarbeid

og tverrsektorielle samarbeid som “multiutility” selskaper – men utredningene ble ikke fulgt opp. Et resultat fra denne perioden er VA-EFFOMETERET hvor anleggenes effektivitet og potensial for effektivitet beregnes, og analysene viser at VA-virksomheter har et betydelig effektiviseringspotensial.

VA-virksomheten i Bergen er organisert med VA-etaten som bestiller og Bergen Vann KF som utfører, og kontrakten setter fokus på å redusere kostnader og optimalisering av driften. Drift av vannbehandlings- og avløpsrensaneanlegg har blant annet store utgifter knyttet til kjemikalier og energi. Gjennom optimaliseringsprosjekter har Bergen Vann redusert kostnadene knyttet til kjemikalier og energi med millioner årlig. På avløpsnettet arbeides det kontinuerlig med å redusere innlekking av fremmedvann, som belaster både “pumpeøkonomi” og avløpsrensaneanleggene. Det er et kontinuerlig pågående arbeid med å redusere lekkasjer i ledningsnettet, noe som gir god vannøkonomi, styrket sikkerhet mot forurensninger av ledningsnettet og ikke minst redusert energiforbruk. Disse tiltakene har ført til at vannproduksjonen er redusert fra 42 millioner m³ i 2006 til 33,5 millioner m³ i 2015.

Det er viktig med incentiver som motiverer for å arbeide målbevisst og strategisk for å nå definerte målsettinger vedtatt i hovedplanene. Siste versjon av hovedplanene ble vedtatt i 2015, og lekkasjeprogrammet har ført til at vannproduksjonsmålet for 2017 er nådd allerede i 2015.